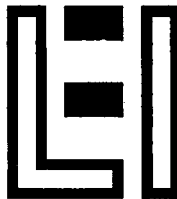

L
20

J. de Veer

Visie op toekomstmogelijkheden
van de rundveehouderij.

236

L 20
 236

VISIE OP TOEKOMSTMOGELIJKHEDEN VAN DE
 RUNDVEEHOUDERIJ

Inleiding van drs J.de Veer, waarnemend hoofd van de afd.
 Bedrijfseconomisch Onderzoek in de Landbouw voor de Stichting
 Afnemerscontrole "De Blije Werelt" Lunteren

In het verleden ligt het heden, in het nu wat komen gaat, wie zich waagt aan een toekomstvisie zal zich moeilijk los kunnen maken van dit principe, tenzij hij een waarzegger is of meent te zijn.

Een visie op de toekomstmogelijkheden is dan ook sterk afhankelijk van de visie, die men heeft op heden en verleden en heeft daardoor een subjektief karakter.

Er zijn natuurlijk wel ontwikkelingstendenties, die zich met behulp van wetenschappelijke methodes met redelijke zekerheid laten voorspellen maar daarnaast moeten tal van veronderstellingen worden gemaakt, die evenzo vele losse schroeven kunnen vormen, voor de ontwikkelde toekomstvisie.

De toekomst is nl. geen natuurverschijnsel en een toekomstvisie is niet vergelijkbaar met een weersvoorspelling. De richting, die de ontwikkeling neemt wordt mede bepaald door de keuzen, die we doen, individueel, als groep, nationaal en internationaal. Er staan verschillende toekomsten open en die welke op ons toekomt, wordt mede bepaald door de waarden die we willen toekennen aan de verschillende aspecten van het menselijk welzijn en de wijze waarop we deze in ons handelen en beslissen verwerken.

Ik geef U deze overwegingen vooraf om duidelijk te stellen, dat een visie op de toekomstmogelijkheden altijd subjektief is. Men behoeft het niet te geloven en men behoeft het niet te accepteren. Ik heb dan ook geen enkele pretentie. Wel meen ik dat het van belang is over de toekomst te denken. Daartoe wil ik slechts

2289204

een bijdrage leveren.

Economische groei

De ontwikkeling in de veehouderij kan niet los worden gezien van de totale maatschappelijke ontwikkeling, waarin deze is geplaatst.

In onze maatschappij vindt een snelle economische groei plaats, die zijn weerslag heeft en zal hebben op de veehouderij-bedrijven.

Het reële inkomen per hoofd van de bevolking nam in de laatste jaren toe in een tempo van + 4% per jaar en de verwachting is, dat deze groei zich in een ongeveer gelijk tempo zal voortzetten.

Dit betekent, dat het reële inkomen per hoofd van de bevolking binnen 20 jaar verdubbelt, en dat we althans gemiddeld, elk twee maal zo veel goederen en diensten kunnen aanschaffen.

Dat betekent echter niet, dat ook van elk afzonderlijk produkt tweemaal zoveel zal worden verbruikt en twee maal zoveel zal kunnen worden geproduceerd en verkocht.

In de landbouw is dat langzamerhand wel bekend. Bij stijging van het inkomen neemt de vraag naar agrarische produkten veel minder toe. Van sommige produkten neemt het hoofdelijk verbruik zelfs af. De veehouderijprodukten nemen daarbij relatief nog een gunstige plaats in, hoewel ook daarbij de verbruiksstijging in het algemeen sterk achterblijft bij de stijging van de reële inkomens.

Dit heeft ook als konsekwentie, dat de stijging van de arbeidsproduktiviteit slechts voor een deel een uitweg kan vinden in uitbreiding van de produktie en gepaard moet gaan met afvloeijing van arbeidskrachten. Dit geldt overigens niet alleen voor de landbouw of de veehouderij, maar ook voor vele industriële bedrijfstakken. Daar staat tegenover dat andere sectoren onder invloed van verschuivingen in de vraag uitbreiden. De medische verzorging, het onderwijs, culturele en recreatieve voorzieningen zullen bijv. vrijwel zeker absoluut en relatief een steeds groter beslag leggen op het stijgende inkomen en zullen ook meer beslag leggen op de beschikbare arbeid.

De economische groei gaat dan ook gepaard met een voortdurende hergroepering van produktiefactoren die deels zal worden afgedwongen door veranderende prijsverhoudingen en deels door de omvang en de richting van de overheidsbestedingen.

Verschuivingen in de prijsverhoudingen

De aanwijzingen voor aanpassing aan de economische ontwikkeling bereiken de ondernemers vooral in de vorm van veranderingen in de prijsverhoudingen. Het zicht op deze veranderingen wordt gemaskeerd door de sterke inflatoire prijsstijging, die in de laatste 10 jaren + 50% heeft bedragen. We moeten ons daardoor echter niet laten afleiden van de sterke wijzigingen in de prijsverhoudingen, die zijn opgetreden en die tenslotte de ontwikkeling in bedrijfsvoering en bedrijfsinkomen bepalen.

In de eerste plaats natuurlijk de sterke loonstijging. In 10 jaar stegen de arbeidslonen met + 125% wat bij een algemene prijsstijging van 50% overeenkomt met een reële loonstijging van ook 50%. Deze reële loonstijging is uiteraard een uitvloeisel van de economische groei. Een stijging van de produktie per hoofd wordt immers alleen opgenomen als de reële inkomens even sterk toenemen.

De algemene prijsstijging, waarover in het voorgaande werd gesproken, is echter niet algemeen in die zin, dat alle prijzen in gelijke mate zijn gestegen. Bij een gemiddelde prijsstijging van 50% stegen de groothandelsprijzen bijv. slechts met 17%. Dit zijn dus de gemiddelde prijzen, waartegen de industrie, de landbouw en de importeurs hun goederen leveren. Ook de prijzen van landbouwprodukten bleven sterk achter. De akkerbouwprodukten stegen met + 10% en de veehouderijprodukten met 25%. Verder gespecificeerd zien we in een 10-jarige periode een stijging van de melkprijs met 40%, van de slachtveeprijs met 50%, van de varkensprijs met + 40%, terwijl de eierprijs ongeveer gelijk bleef. Ook bij de overige kosten traden aanmerkelijke verschuivingen op. De kunstmestprijzen bleven vrijwel gelijk, de brandstoffen stegen + 2%, de werktuigen met + 22% en de veevoerprijzen + 25%.

Dit uiteenlopen van de prijzen is deels te verklaren uit

prijsbewegingen op internationale grondstoffenmarkten. Voor een belangrijk deel echter uit het feit, dat de technische mogelijkheden tot produktiviteitsverbetering en vervanging van relatief duurder wordende produktiemiddelen (arbeid) door relatief goedkoper wordende produktiemiddelen (o.a. werktuigen) van sector tot sector sterk verschillen. Er zijn sectoren, waar de mogelijkheden tot aanpassing vrijwel ontbreken (bijv. vele dienstensectoren) en de prijsstijging van de kostencomponenten geheel in de opbrengstprijzen moet worden doorgecalculeerd.

In andere sectoren is het mogelijk door produktiviteitsverhoging en verschuivingen in de kwantitatieve verhoudingen deze prijsverhogingen geheel of voor een belangrijk deel te compenseren. Dit blijkt o.a. het geval te zijn in enkele belangrijke toeleverende bedrijfstakken van de landbouw en ook in de landbouw zelf. Dit betekent dat de prijzen van de eindprodukten achter blijven bij de stijging van het algemeen prijsniveau en dat de stijging van de arbeidslonen ten opzichte van de prijzen van de eindprodukten nog aanmerkelijk sterker is dan in verhouding tot het algemeen prijsniveau. Indien we ons dan ook eens zouden voorstellen dat de waarde van de gulden gemiddeld gezien gelijk gebleven was in de laatste 10 jaar wat wil zeggen, dat de prijzen gemiddeld niet zouden zijn veranderd, dan zouden we zien dat de lonen 50% zouden zijn gestegen, dat de prijzen van kunstmest 33% zijn gedaald, de prijzen van werktuigen bijna 20%, de veevoerprijzen 17% en de brandstoffen 30%. De melkprijs zou 7% zijn gedaald, de slachtveeprijs gelijk gebleven, de varkensprijs 5 à 10% gedaald en de eierprijs ruim 30%.

Voor de toekomst mogen we verwachten dat deze verschuiving in de prijsverhoudingen verder zal gaan. Deze is verbonden aan het economisch groeiproces. We moeten rekenen met een voortgaande stijging van het arbeidsloon, een verdere relatieve daling van prijzen van werktuigen, kunstmest, brandstoffen etc. en waarschijnlijk een verdere relatieve achteruitgang van de opbrengstprijzen van de produkten.

De prijsontwikkeling van de agrarische produkten is natuurlijk mede afhankelijk van de gevoerde landbouwpolitiek. De relatieve achteruitgang kan daardoor iets sterker of zwakker zijn. Er zijn echter, dat wordt steeds duidelijker, grenzen aan de mogelijkheden van de prijspolitiek. In ieder geval kan de prijspolitiek de landbouw niet afschermen tegen de ingrijpende verschuivingen in de prijzen van de verschillende kostenfactoren, die een gevolg zijn van de economische groei. De landbouwpolitiek kan er toe bijdragen dat het noodzakelijke aanpassingsproces zo soepel mogelijk loopt en de sociale konsekventies ervan verzachten; de noodzaak van aanpassing kan er niet door worden weggenomen.

De ontwikkeling in de achter ons liggende jaren

In de achterliggende periode is het beeld van de ontwikkeling beheerst door een geleidelijke ontwikkeling. De produktie-omvang per man is geleidelijk opgevoerd. Voornamelijk door vermindering van de arbeidsbezetting, voorzover dit mogelijk was. De betaalde arbeidskrachten en medewerkende gezinsleden zijn sterk teruggelopen en de overheersende bedrijfsvorm is het eenmansbedrijf geworden, waarop de boer met enige hulp van gezinsleden of uit de naaste omgeving alleen het werk verricht.

Verder is de veestapel geleidelijk uitgebreid via intensivering van graslandexploitatie, omzetting van bouwland in grasland en soms op basis van voeraankopen. Dit alles werd begeleid door mechanisatie van de verschillende werkzaamheden als melken, stal uitmesten en voederwinning, overgang op mechanische trekkracht en toenemende inschakeling van loonwerkers bij de voederwinning. Het aantalbedrijven met melkvee nam sterk af ($\pm 25\%$ in 9 jaar). Ruim 75% van de melkkoeien bevond zich in 1968 echter nog in melkveestapels van 30 melkkoeien of minder en de helft in melkveestapels van 20 melkkoeien of minder. Van de melkveehoudende bedrijven had slechts 10% 30 melkkoeien of meer.

Tabel 1

Aantal bedrijven met melkvee

Melkvee per bedrijf	1959			1968			
	aantal bedr.	perc. bedr.	perc. melkk.	aantal bedr.	perc. bedr.	perc. melkk.	aantal bedr.
< 10	95000	62	36	33600	29	12	7000
10 - 19	40300	27	36	49300	43	38	18000
20 - 29	13400	9	20	20750	18	26	22000
30 - 49	3050	2	7	10100	9	20	17000
> 50	250	0	1	1250	1	4	6000
Totaal	152000	100	100	115000	100	100	70000
Aantal melkkoeien		1515000			1820000		

Toekomstige ontwikkelingsmogelijkheden

Dit proces van geleidelijke aanpassing loopt op steeds meer bedrijven vast. In de eerste plaats omdat een verdere inkrimping van de arbeidsbezetting eenmansbedrijven niet meer mogelijk is en verdere vergroting van de produktie-omvang per man volledig moet worden gevonden door vergroting van de bedrijfsomvang.

In de tweede plaats omdat ook technisch de verdere vergroting van de produktie-omvang steeds meer vast loopt op de verouderde inrichting van de bestaande gebouwen. Verdere arbeidsbesparing vereist toepassing van moderne systemen van melken en veeverzorging. Om deze toe te passen is ingrijpende verbouwing van bedrijfsgebouwen of nieuwbouw nodig. De voor de overgang op moderne systemen van melken en veeverzorging te investeren bedragen moeten rendabel gemaakt worden door besparing op arbeidskosten. Dat wil zeggen dat een aanzienlijke opvoering van de produktie-omvang per man noodzakelijk is. Deze moet immers niet alleen dienen om de stijgende loonkosten op te vangen maar ook om de hogere kosten van gebouwen en uitrusting te compenseren. Technisch is dit ook mogelijk. Volgens begrotingen is het mogelijk om bij een moderne opzet en bij een 8-urige werkdag te komen tot + 35 melkkoeien per man.

Dit betekent op de meeste bedrijven, zoals uit tabel 1 blijkt, dat zelfs om aan een man volledige werkgelegenheid te geven de melkveestapel moet worden uitgebreid. Ook voor een doelmatige toepassing van de moderne bedrijfssystemen en een economisch verantwoorde exploitatie van gebouwen en uitrusting is dit trouwens nodig.

De toekomstige bedrijfsomvang

De vraag is zelfs of een modern opgezet eenmansbedrijf nog wel perspectief heeft. Begrotingen wijzen uit dat bij een moderne opzet op tweemansbedrijven en driemansbedrijven aanmerkelijk betere uitkomsten te verkrijgen zijn. Er kan tegen lagere kostprijzen worden gewerkt ^{was} en er kan een beter rendement over het geïvesteerde vermogen worden gerealiseerd. De oorzaken hiervan liggen in een betere benutting van de capaciteit van de vaste uitrusting en schaalvoordelen bij de arbeidsaanwending, (uitbreiding van de veestapel kost relatief minder arbeid omdat een deel van het werk gelijk blijft).

Enige gegevens ontleend aan binnenkort te publiceren resultaten van een onderzoek van het L.E.I. kunnen dit illustreren ¹⁾.

Tabel 2

	Begroting voor weidebedrijven met ligboxenstal (8-urige werkdag)		
	eenmansbedrijf*	tweemansbedrijf	driemansbedrijf
ha cultuurgrond	25	45	70
aantal melkkoeien	36	66	104
kostprijs (grond gepacht) (ct/kg melk)	34,9	30,6	28,4
rentabiliteit van ge- ïvesteerd vermogen (eigenaarsbasis)	5,2%	7,3%	8,5%

* met bedrijfsverzorging (+ 0,1 volw. arb.kracht)

In sociaal opzicht heeft het eenmansbedrijf bovendien nadelen i.v.m. sterke gebondenheid aan het bedrijf. Door een goed functionerende bedrijfsverzorgingsdienst kunnen deze nadelen weliswaar voor een deel opgeheven worden, maar meermansbedrijven hebben betere mogelijkheden voor het verschaffen van vrije weekends, vakantie en het opvangen van ziekterisico's.

Toch is het de vraag of deze voordelen in de praktijk doorslaggevend zullen blijken voor de komende ontwikkeling. Daarvoor zijn een aantal redenen aan te geven.

1) Inkomensmogelijkheden voor het weidebedrijf
drs L.B.van der Giessen (concept L.E.I.-publikatie)

In de eerste plaats is het ontstaan van een groot aantal twee- en driemansbedrijven binnen afzienbare tijd alleen mogelijk als de bestaande melkveehouderijbedrijven in veel sneller tempo verdwijnen.

Bij voortzetting van het huidige tempo zal volgens prognoses van het L.E.I. in de periode 1968-1980 het aantal bedrijven met melkvee met ongeveer 40% afnemen, zoals uit de volgende tabel blijkt. Ook dan zal echter nog 50% van de melkkoeien gesitueerd zijn op bedrijven met minder dan 30 koeien en 80% op bedrijven met minder dan 50 melkkoeien.

Tabel 3

Mogelijke ontwikkeling van het aantal bedrijven

Melkvee p. bedr.	1968			1980 (prognose)			1980 (veronderstelling)		
	aantal bedr.	perc. bedr.	perc. melkk.	aantal bedr.	perc. bedr.	perc. melkk.	aantal bedr.	perc. bedr.	perc. melkk.
< 10	33600	29	12	7000	10	2	3500	7	1
10 - 19	49300	43	38	18000	26	14	8000	17	7
20 - 29	20750	18	26	22000	31	30	11000	24	15
30 - 49	10100	9	20	17000	24	24	12000	26	23
> 50	1250	1	4	6000	9	20	12500	26	50
Totaal	115000	100	100	70000	100	100	47000	100	100
aant. melkk.	1820000			1850000			1850000		

Nemen we aan dat de vermindering van het aantal bedrijven sneller gaat en in 1980 60% van de huidige melkveehouderijbedrijven zal zijn verdwenen, dan zal naar schatting ongeveer 50% van de melkveestapel op bedrijven met meer dan 50 melkkoeien voorkomen. Deze versnelling zal volledig tot stand moeten komen doordat meer boeren tussentijds hun bedrijf opgeven en een andere werkkring aanvaarden. Ook dan zal naar schatting het aantal bedrijven met 20 - 50 melkkoeien nog ongeveer tweemaal zo groot zijn als het aantal bedrijven met meer dan 50 melkkoeien. Een ander belangrijk knelpunt is de financiering. Bij een modern opgezette melkveehouderij bedragen de gemiddelde investeringen in gebouwen, uitrusting en

vee 110 à 120.000 gulden en de investeringen in grond
150 à 180.000 gulden.

Bij een nieuwe opzet zijn deze bedragen in verband met de nieuwe aanschaf en de moeilijk te vermijden aanloopverliezen nog hoger. Dit betekent dat in een tweemansbedrijf gemiddeld 500 à 600.000 gulden geïnvesteerd moet worden en in een driemansbedrijf 750 à 900.000 gulden. Voor de opzet van een nieuw bedrijf komt daar naar schatting nog ± 15 à 20% bij als gestart wordt met nieuwe gebouwen en nieuwe inventaris en de veestapel nog moet worden opgebouwd. Deze vermogensbehoefte is voor een belangrijk deel permanent (grond, vee). De financiering ervan zal voor een belangrijk deel moeten komen uit eigen vermogen van de ondernemer. De rentabiliteit biedt weinig ruimte voor aflossingen op geleende gelden, die niet uit vrijkomende afschrijvingen kunnen worden gedekt. Het moet betwijfeld worden of er veel ondernemers zullen zijn, die aan de financiële eisen, die gesteld worden bij de stichting van deze bedrijven, kunnen voldoen.

Men kan hier natuurlijk tegenoverstellen, dat de financiering voor eenmansbedrijven, gezien het lage rendement nog moeilijker zal zijn. Het hiervoor benodigde vermogen is echter aanmerkelijk minder. Een groot aantal ondernemers op de bestaande bedrijven is in staat om een dergelijk bedrijf voor $2/3$ à $3/4$ deel met eigen vermogen te financieren. Dit eigen vermogen is nu bovendien vastgelegd in een bedrijfsopzet, waarin een uiterst matig rendement wordt gerealiseerd. De additionele investering, die nodig is voor een overgang naar een modern opgezet eenmansbedrijf levert marginaal daardoor een hoog rendement, indien men voor het eigen vermogen het in de onder bedrijfsopzet gerealiseerde rendement als uitgangspunt neemt. In wezen staat men voor de keuze het bedrijf op te heffen en voor eigen arbeid en vrijkomend vermogen elders een meer rendabele aanwending te zoeken of de sprong te wagen naar een financieel te realiseren moderne bedrijfsopzet, wat voor de meerderheid een eenmansbedrijf zal moeten zijn. Waarschijnlijk zullen velen voor het laatste kiezen.

3 Een laatste faktor is tenslotte dat een eenmansbedrijf flexibel is in de arbeidsaanwending dan een groter bedrijf dat met betaalde arbeidskrachten werkt. De onbetwistbare nadelen van het

eenmansbedrijf kunnen voor een deel worden gecompenseerd door aanvaarding van langere en ongeregelder arbeidstijd. Uit het onderzoek blijkt dat juist deze additionele inspanning een hoog rendement kan opleveren. De concurrentiekracht van het eenmansbedrijf kan daardoor in de praktijk sterker blijken, dan uit de eerder aangehaalde begroting, waarbij uitgegaan is van gelijke arbeidstijd, naar voren komt.

De bedrijfsontwikkeling in de melkveehouderij zal zich in de komende jaren dan ook waarschijnlijk concentreren op gemoderniseerde eenmansbedrijven ondanks de bezwaren die hieraan zijn verbonden.

Gezien de gunstige uitkomsten van de hiervoor vermelde begrotingen van driemansbedrijven rijst natuurlijk de vraag of deze tendens zich bij verdere vergroting zal voortzetten en of we niet moeten rekenen op veel ingrijpendere schaalvergroting. Beschouwingen hierover zijn nog in hoge mate speculatief. Eventuele voordelen zullen moeten komen van nog verdere mechanisatie en automatisering. Bij toepassing van dezelfde systemen en methodes is door verdere vergroting weinig meer te bereiken.

Deze verder gemechaniseerde en geautomatiseerde systemen zijn nog volledig in ontwikkeling en er is nog weinig praktische ervaring mee opgedaan. Oriënterende begrotingen voor bedrijven in het traject van 300 - 900 melkkoeien geven de indruk, dat nog aanzienlijke arbeidsbesparing mogelijk is, en dat zal bij de verdere economische ontwikkeling zwaar wegen. Deze begrotingen wijzen voorts in de richting, dat onder onze omstandigheden ook dergelijke bedrijven waarschijnlijk de beste mogelijkheden bieden als ze, zeker in de weideperiode, worden gebaseerd op eigen voederproduktie. Of ze binnen afzienbare tijd reële ontwikkelingskansen hebben is moeilijk te voorzien. Er wordt op vele plaatsen gewerkt aan de methodes en systemen, waardoor dergelijke bedrijven mogelijk ^{en} aantrekkelijk worden en uit dit werk zullen in de komende jaren resultaten beschikbaar komen. Er is nog een verdere ontwikkeling van technische mogelijkheden te verwachten. Grondverrijving en financiering zullen natuurlijk grote problemen opleveren bij oprichting van bedrijven met honderden koeien. Het bijeenbrengen van het hiervoor benodigde vermogen zal hoge eisen

stellen aan het vermogensrendement. Waarschijnlijk zal hieraan alleen kunnen worden voldaan als via eigen verwerking en afzet een hogere prijs voor de produkten kan worden verkregen.

Enige verdere kanttekeningen

Een vraag, die voortdurend weer naar voren komt is of in de toekomst melkveehouderij en voederwinning uit een zullen vallen in afzonderlijke bedrijven.

Dit is natuurlijk een kwestie van prijsontwikkeling. Bij de huidige prijsverhoudingen is met een uitzondering voor incidentele aanbiedingen, het aangekochte voer te duur om een melkveehouderijbedrijf op te baseren. Er zijn ook geen mogelijkheden aan te wijzen voor een rendabele op de markt gerichte ruwvoederproduktie tegen voor de melkveehouderij aanvaardbare prijzen. Nu wordt dit natuurlijk mede bepaald door de gevoerde prijspolitiek en de daaruit voortvloeiende onderlinge rentabiliteitsverhoudingen tussen de akkerbouwgewassen en tussen plantaardige en dierlijke produkten. Een prijspolitiek, die zou leiden tot een vergroot aanbod van ruwvoerders voor de rundveehouderij en daardoor stimulansen in zich bergt voor uitbreiding van de melkproduktie, lijkt gezien de zuiveloverschotten echter voorlopig niet te verwachten. Ook splitsing van jongveeopfok en melkveehouderij is een ontwikkeling die zich aandient. De jongveeopfok kan een aantrekkelijk alternatief zijn voor modernisering van de melkveehouderij op bedrijven, waar dit op moeilijkheden stuit (verkaveling, gebouwen, financiering). Door specialisatie kan ook een speciale deskundigheid ontstaan, die leidt tot doelmatiger en kwalitatief betere opfokmethodes. Voor de melkveehouderijbedrijven, waar de oppervlakte een knelpunt vormt, zal afstoten van de jongveeopfok aantrekkelijk zijn omdat hiermede land wordt bespaard.

Het kalf is de laatste jaren steeds belangrijker geworden als bijprodukt van de melkveehouderij. De kalveren vormen het knelpunt voor de uitbreiding van de rundvleesproduktie. Het zo goed mogelijk tot waarde brengen van het kalf is voor de rentabiliteit van de melkveehouderij van veel belang. Thans wordt deze sterk bepaald door de waarde als uitgangsmateriaal voor de kalver-

mesterij, waarvan 40% voor de kalveren wordt bestemd. De grondstof hiervoor is melkpoeder, waardoor deze produktietak tevens een belangrijk afzetkanaal vormt voor de melk. In wezen zit hierin iets kunstmatigs omdat deze afzet, uitgaande van de noodzakelijke opbrengstprijis voor de melkveehouderij, niet lonend is. Het is een uitvloeisel van ons prijspolitieke systeem en van de onmogelijkheid om de voor de totale melkproduktie een afzet te vinden tegen de prijs, die voor een lonende melkveehouderij noodzakelijk is.

De vraag is of deze onevenwichtigheid in de toekomst gehandhaafd zal worden en de prijsverhoudingen tussen melk, melkpoeder en veevoeder van plantaardige herkomst niet meer in overeenstemming zullen komen met de produktiekosten. Dit zou belangrijke konsekwenties hebben voor de rundvleesproduktie omdat de konkurrentie-verhoudingen tussen de verschillende bestemmingen van de kalveren hierdoor ingrijpend zouden veranderen.

Onder de thans geldende prijsverhoudingen heeft rundveemesterij op basis van grasland, ruwvoer of krachtvoer een zwakke konkurrentiepositie door de hoge prijzen van het uitgangsmateriaal, die berusten op de waarde voor de kalvermesterij.

In ons dicht bevolkte land zullen we tenslotte in toenemende mate te maken krijgen met de belangen van een gezond leefmilieu en de behoefte aan recreatie.

De milieuhygiene zal steeds hogere eisen stellen en kostbare voorzieningen vragen. Ook de veehouderij zal hiermede te maken krijgen.

Waarschijnlijk zullen er steeds meer gebieden komen, waarin de agrarische exploitatie verregaand zal moeten worden aangepast aan de eisen van recreatie, landschaparchitectuur en natuurbescherming. Anderzijds zal er gezocht moeten worden naar maatregelen om een betere afstemming van de melkproduktie op de lonende afzetmogelijkheden te realiseren. Misschien zal dit er toe leiden dat voor sommige graslandgebieden gezocht zal moeten worden naar meer extensieve exploitatievormen, waarbij het gras wordt benut voor rundvleesproduktie (bijv. zoogkoeien) en jongveeopfok en ruwvoederproduktie, terwijl andere gebieden

gereserveerd worden voor een op intensieve graslandexploitatie gebaseerde melkveehouderij.

Ik ben echter nu op een punt gekomen, waar ik de grond onder mijn voeten dreig te verliezen. Ik wil hiermede mijn betoog dan ook afsluiten. De toekomst biedt vele mogelijkheden ook voor de melkveehouderij. Ze lijken niet alle even aantrekkelijk. Vaststaat dat voor vele van de bestaande bedrijven geen toekomst is weggelegd en dat de overige bedrijven voor ingrijpende aanpassingen staan, waarbij veel zal worden geëist van de ondernemerskwaliteiten en technische bekwaamheden.

Te verwachten is dat voortdurend weer maatregelen moeten worden genomen om de ontwikkelingen bij te houden. Stilstand zal achteruitgang betekenen. De geruste landman is verleden tijd, de dynamische agrarische ondernemer is de toekomst.

Den Haag, mei 1970

drs J.de Veer